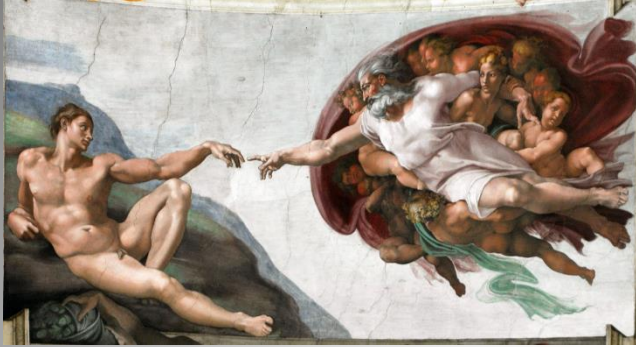

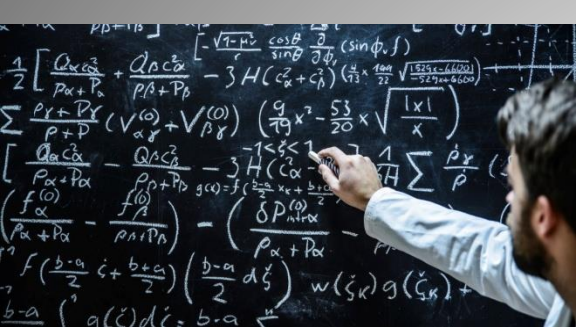
Тема 18 Людина як предмет філософії науки

1. Постановка проблеми
2. ВИНИКНЕННЯ НАУК ПРО ЛЮДИНУ
3. ЛЮДИНА І СФЕРА "НАЛЕЖНОГО"
4. ЦІЛЕСПРЯМОВАНА І ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНА ПОВЕДІНКА
5. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА ТА НОРМИ
6. НАУКИ І "ЯК ПОВИННО БУТИ"
7. ЧИМ ВЛАСНЕ ПОВИННА ЗАЙМАТИСЯ ФІЛОСОФІЯ?
8. КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ФІЛОСОФІЇ

1. Постановка проблеми

- Назва цієї лекції може викликати в пам'яті відомі дискусії, що увійшли в моду близько століття тому, коли позитивістська філософія досягла вершини своєї репутації і набула широкого поширення ідея про те, що **філософія** вже завершила свою традиційну місію і тому повинна поступитися своїм місцем **науці**.
- Ті ж, хто не погоджувався з цим твердженням, а також ті, хто не міг задовольнятися підлеглою роллю, яку позитивісти відвели філософії - бути чимось на зразок "другого прочитання" науки, що має сенс для вироблення загального світоглядного відношення, що направляє хід наукових відкриттів, - часто були готові допустити, що претензії на повноту знань про природу слід визнати за наукою, але в той же час відстоювали точку зору, згідно з якою справжнім **предметом філософії є людина**. Це було не просто тактичним прийомом з метою врятувати хоча б клептик території, де філософія могла б залишатися суверенною, але природним продовженням реальної традиції, що виникла в ході історичного розвитку західної філософії.

Справді,

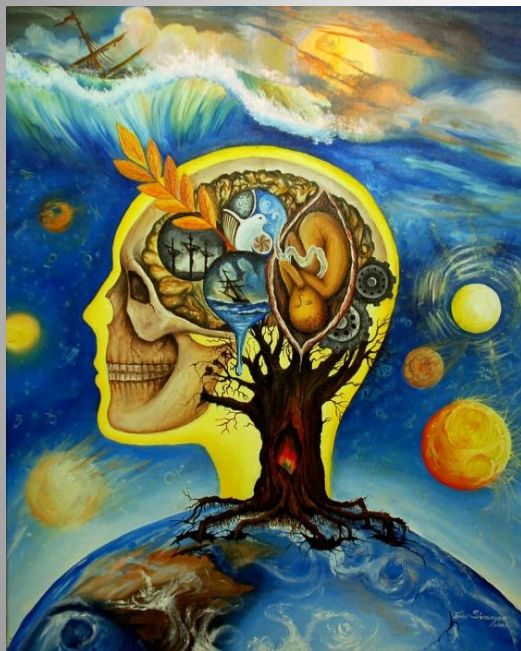
- коли Галілей поклав початок сучасній науці, в його працях вона постала як новий *спосіб пізнання природних субстанцій*, і хоча ще досить довго осмислення результатів цього пізнання залишалося в компетенції старої "натурфілософії", методи та концептуальні засоби, що застосовуються наукою, настільки відрізнялися від тих, які були властиві традиційній філософії (і ця традиція існує до цих пір), що поступово наука стала розглядатися як певний рід особливого мислення, відмінного від філософії.

З іншого боку,

- в рамках самої філософії відбулася значна **спеціалізація досліджень**, і, звичайно, не випадково основні результати цих досліджень були отримані головним чином в теорії пізнання, етики, політичної теорії, в філософії історії, освіти, релігії, т. Е. В тих сферах, які безпосередньо пов'язані з діяльністю людини, її життєвими реаліями. "Трактат про людину", "Етика", "Про громадянина", "Проблеми свободи", "Необхідність і випадковість", "Нарис про людське розуміння", "Трактат про природу людини", "Діалог про природну релігію", "Критика чистого розуму", "Критика здатності судження", "Лекції з філософії історії", "Феноменологія духу" - ось скорочений перелік найважливіших віх сучасної філософії, що з'явилися одночасно з вражаючим зростанням **сучасної науки**, який може служити явним свідченням зазначеної тенденції.

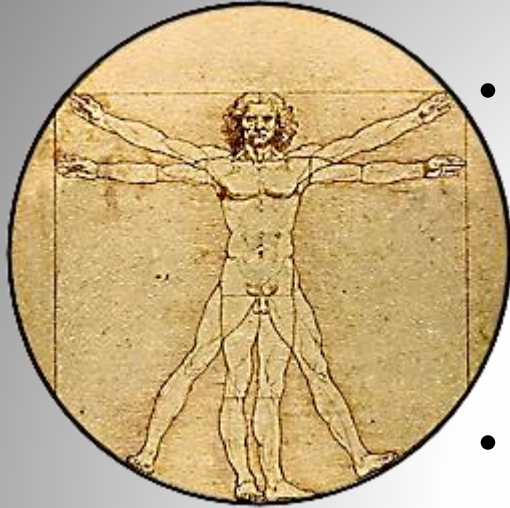

Класичним вираженням цієї дихотомії, можливо, стало картезіанське розмежування (а не тільки відрізнення) res cogitans i res extensa; перше - сфера компетенції філософії, друге - область математичного природознавства.

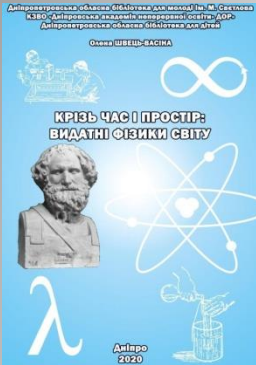
- Навіть коли мова йде про людину, цей поділ може бути виражено твердженням про те, що тіло людини відноситься до природи (res extensa) і тому може розглядатися як механізм, тоді як "справжня людина" залишається в віданні філософії (оскільки, за словами Декарта, "**Я - це зовсім не те ж саме, що моє тіло**").
- Тому, коли говорять, що сучасна філософія "відкрила суб'єкта", це можна розуміти як наслідок того, що філософія надала науці вивчення **природи**, але зберегла за собою **вивчення людини**.

2. ВИНИКНЕННЯ НАУК ПРО ЛЮДИНУ

- Така зручна ситуація мирного співіснування була порушена з виникненням наук про людину у другій половині минулого століття (психології, історії, соціології та багатьох інших, не кажучи вже про той величезний вплив, який було надано біологічною теорією еволюції).
- Тут доречно згадати яскраве висловлювання Г. Тена, зроблене в 1870 р. : "Наука, нарешті, дійшла до людини. Озброївшись точними і всюди проникливими інструментами, які довели свою вимірювальну силу протягом трьох століть, вона направила свій досвід саме на душу людини. Людське мислення в процесі розвитку своєї структури і змісту, його коріння, нескінченно поглиблені в історію, і його *квітучі вершини*, що піднімаються над повнотою буття, - ось що стало її предметом ".

Звичайно, не можна не відзначити,

- що стиль мислення "точного природознавства" і раніше був предметом захоплення філософів: геометричні методи надихали філософію Декарта і Спінози, вплив емпіричних методів скрупульозного спостереження явно проглядається в локковському дослідженні розуму, яке Кант влучно назвав "фізіологією розуміння", та і сам Кант знайшов в ньютонівській механіці модель, яка послужила джерелом ідей, що лежать в основі його доктрини людського знання; у Юма ми знаходимо явно виражену думку про можливість застосування ньютонівських методів в області "моральних наук" (а **скільки інших мислителів претендували на те, щоб вважатися ньютонами в своїх дисциплінах!**).
- Але все це були спроби знайти застосування когнітивних процедур, запозичених з точних наук, всередині самої філософії, тоді як сенс наведеного висловлювання Тена полягав у заклику витіснити філософію зі сфери людського буття, до якої нарешті "дійшла наука". Важко заперечувати, що така думка мала під собою певний ґрунт і що після вражаючого розвитку наук про людину ця думка зробила винятковий вплив на духовність нашого часу.

Чи може бути оскаржена ця думку?

- Безумовно, може, і принаймні двома способами. **По-перше**, критика могла б спертися на результати різних досліджень, проведених в останні десятиліття в рамках *філософії науки*. Вони досить переконливо показали, що наукові теорії (розглянуті не тільки як певні загальні гіпотези, але і як певні реалізації вимог, що пред'являються методологічними критеріями) набувають свою **форму** в деяких загальних концептуальних рамках, які прийнято вважати "метафізичними"; хоча зміст цього терміна, ймовірно, не цілком коректний, все ж є достатні підстави зближувати його з тим, що ми називаємо філософією. Це дозволяє нам враховувати герменевтичний компонент науки, яким, на жаль, часто нехтували, але в даний час за ним визнається все більшого значення.

Герменевтичний компонент

- не тільки задає попереднє орієнтування в процесі конструювання теорій, але постійно є в наявності в їх еволюції, взаємодіє з ними за принципом **зворотного зв'язку**, бере участь у визначенні релевантності **фактичного і експериментального** матеріалу, відіграє найважливішу роль в процесі вибору теорії.
- Якщо це вірно по відношенню до фізики, хімії, біології та космології, то ще вірніше по відношенню *до наук про людину*; певна філософська концепція людини лежить у підставі багатоповерхових житлових будь психологічної, соціологічної, економічної, історичної, лінгвістичної або кібернетичної теорії (і навпаки, за принципом зворотного зв'язку, розвиток цих наукових областей спричиняє певну ревізію загальфілософських концепцій людини).

Другий шлях критики,

- спрямованої на адресу концепції витіснення філософії, полягає в тому, щоб вказати *такі аспекти або виміри людського буття, такі специфічно людські проблеми, які навряд чи можуть бути зрозумілі і вирішені за допомогою **одних лише наук про людину.***
- Ставши на цей шлях, однак, не слід тлумачити цю критику як визнання якоїсь недоступною для наук "залишкової" сфери. Саме така помилка відбувається, щонайменше неявно, тими, хто вважає, що філософія змушена "відступати" перед натиском прогресуючих наук, залишаючи за собою лише *найнепрístupніші* для такого наступу райони. Це цілком узгоджується з позитивістськими нападками на філософію, коли остання ототожнюється з примітивним, туманним, неясним підходом до дослідження речей, який неминуче повинен поступитися місцем науковим поясненням явищ.

Навпаки,

- філософії є що сказати навіть в тих областях, в яких наука досягла своїх найбільш вражаючих успіхів, бо самі ці успіхи не тільки не призводять до втрати значення, елімінації філософських проблем, але, навпаки, ще більше підкреслюють це значення, а часто і сприяють постановці нових проблем філософського рангу.
- Візьмемо хоча б сучасну фізику: ні теорія відносності, ні квантова теорія не дали остаточних рішень, не «усунули» такі класичні проблеми філософії природи, як проблеми часу, простору, причинності і детермінізму; навпаки, розвиток цих теорій надалоззначеним проблемам ще більш гострий характер.
- Точно так же сучасні досягнення **біомедицини** поставили перед людством ряд нових етичних проблем, які виходять за рамки компетенції цієї науки і є серйозним викликом етиці і філософії людини.

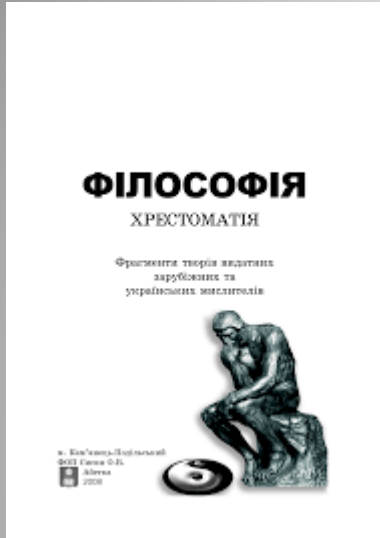
-

3. ЛЮДИНА І СФЕРА "НАЛЕЖНОГО"

- Філософи завжди намагалися визначити специфіку людини і найчастіше бачили її в розумі: "раціональне істота" або "розумна тварина" - найбільш класичні визначення людини. Іноді підкреслювалися інші аспекти, наприклад, "бути політичною твариною" або "бути творцем історії", "володіти мовою", "бути здатною до релігійного відношення до світу".
- ***Але це не заважало науці*** поширювати свій вплив на ці сфери: психологія, соціологія, політична наука, лінгвістика, релігієзнавство - прикладів більш ніж достатньо.

Всі зазначені вище аспекти,

- звичайно, ще чекають і свого філософського дослідження, без якого вони навряд чи можуть бути цілком зрозумілі: тут, однак, ми віддамо перевагу, як здається, більш ясний і тому більш "оперативний" спосіб з'ясування специфіки людини, що складається в тому, що ця специфіка не зводиться до виокремлення ознак, що відрізняють людину з усіх інших живих істот, але вимагає для свого розуміння **методологічного підходу, відмінного від методів науки.**

Така специфічна характеристика може бути коротко виражена в твердженні, що кожна людська дія пов'язана з наявністю деякого *"як повинно бути"*.

- Щоб уникнути непорозуміння відразу відзначимо, що аж ніяк не все, що робить людина, є власне "людським дією". Наприклад, коли ми їмо, дихаємо або мимоволі відсмикуємо руку від полум'я, наші дії нічим не відрізняються від тих, які здійснюють тварини.

Але у власне "людських діях",

- які б прості вони не були (не кажучи вже про такі високого рівня, як *моральні дії*), обов'язково є наявним саме це: "**як повинно бути**", що пронизує таким чином всю складну ієрархію людської діяльності від верху до низу. Ремісник, який робить, скажімо, табуретку, вже заздалегідь знає, якою вона "повинна бути", і коли його робота закінчена, він оцінює її результат як більш-менш хороший (зазвичай він визнає, що цей результат "недосконалий" у порівнянні з тим, що "має бути", з тим, що він мав у своєму розумі і що ми могли б назвати "ідеальною моделлю"). Те ж можна сказати про господарку, яка готує пиріг, і взагалі про будь-яку людську діяльність, метою якої є виготовлення якоїсь конкретної речі. Такі дії називають **операціями**.

Інші людські дії

- не мають на меті виготовлення будь-якого предмета як такого, і в таких випадках "як повинно бути", "досконалість", "ідеальна форма" - все це швидше *відноситься до способу*. яким здійснюються ці дії: мова, лист, танець, малювання, міркування - приклади таких дій, які ми назвемо виконаннями (до таких дій зазвичай застосовні характеристики "добре" або "погано").
- Нарешті, багато людських дій вважаються "хорошими" або "поганими" не тому, що вони дають в результаті "хороший" або "поганий" предмет, і не тому, що вони "погано" або "добре" виконуються, а тому, що вони збігаються з деякими *ідеальними зразками*, які, як прийнято вважати, безпосередньо співвідносяться з такими діями. Це типово для моральних дій, які тут ми назвемо *діями в строгому сенсі*.

Звичайно,

- такі розрізнення робляться виключно в цілях аналізу, і нам ніколи не слід забувати, що більшість людських дій з'єднують в собі названі характеристики, які, правда, грають в таких діях неоднакову роль.
- Тепер, здається, ми маємо підстави назвати **цінністю** деяку досконалість, ідеальну модель, якесь "як повинно бути", те, що направляє будь-яку людську дію; таке іменування виправдано принаймні двома обставинами: 1) оцінюючи людські дії, ми зазвичай вдаємося до термінів "*добре*" і "*погано*", які самі по собі суть найбільш загальні і типові *ціннісні предикати*; 2) ми так само звично говоримо, що результат дії має величезну або *малу цінність*, або зовсім не має ніякої цінності, в залежності від того, як далеко відстоїть цей результат від конкретного "досконалості", про який йде мова в даному випадку.

Отже,

- людські дії підлягають оціночним судженням тому, що вони **ціннісно-орієнтовані**. Ясно, що тут ми використовуємо поняття цінності в найзагальнішому сенсі, але аж ніяк не в його "аристократичному" значенні, коли говорять про так звані "великі цінності", спираючись при цьому на той простий факт, що поняття "добро" і "зло" вживаються набагато більш широко, ніж їх специфічно моральні репрезентанти.

4. ЦІЛЕСПРЯМОВАНА І ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНА ПОВЕДІНКА

- Може бути, тут доречні деякі пояснення, чому цінності відіграють роль також і в людських діях найпростіших рівнів - в операціях і виконаннях. Дійсно, легко помітити, що багато тварин виготовляють приголомшливі за своїм досконалою предметами, такі, як бджолині вулики або гнізда деяких птахів, або здатні до дивовижного виконання - згадаємо солов'їні трелі або стратегію полювання деяких хижаків.

Проте

- поведінку тварин можна назвати цілеспрямованою, лише якщо стати на певну **антропоморфну точку зору**; тварина не виявляє ніякої тенденції до досягнення "досконалості". Вона просто слідує природному механізму, який, можливо, забезпечений пристроєм "зворотного зв'язку", що регулює її взаємозв'язок із середовищем подібно до того, як це має місце в наших комп'ютерах з гомеостатичними пристроями. Інакше кажучи, те, що у тварин виглядає як прагнення до деякої "досконалості", на ділі є просто способом їх існування-, **у тварин немає ніякого "як повинно бути", до якого вони усвідомлено прагнули б або яке намагалися раціоналізувати.**

Навпаки,

- людина припускає свою мету, представляє її наперед, і її дії оцінюються по тому, наскільки вони ведуть до цієї мети, за ступенем досконалості, яка визначається за допомогою цих оцінок. Ось чому людина отримує можливість користуватися інтенціональними, ідеальними об'єктами так, що деякі з них можуть стати для неї **цілями і орієнтирами дій**, тоді як тварини (наскільки нам це відомо) здатні тільки до того, щоб пізнавати конкретні готові матеріальні об'єкти. Ось чому всі реальні людські дії є інтенціональними, в сенсі досягнення деякого, більш високого рівня інтенціональності, що дає людині можливість визначати ще не існуючий стан речей і приймати рішення, що втілюють при своїй реалізації можливість в дійсність, керуючись при цьому певними критеріями досконалості в досягненні даної мети. Таким чином, ми можемо встановити відмінність між простою **цілеспрямованістю** і реальною **ціннісно-орієнтованою** поведінкою.

5. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА ТА НОРМИ

- Із зроблених вище розрізень випливає наслідок, яке можна віднести до числа найбільш важливих засобів для розуміння і пояснення людських дій (а отже, і для розуміння людини). Щоб зрозуміти поведінку чисто фізичних об'єктів, ми перш за все представляємо їх як те, що характеризується деякими властивостями, такими, як маса, заряд, енергія і т. І., і намагаємося вивести цю поведінку з певних фізичних законів, в формулювання яких входять предикати, виражають ці властивості (в конкретних випадках ці предикати можуть бути представлені як параметри, вимірювані величини). Щоб зрозуміти і пояснити деякі феномени життя, ми точно також намагаємося уявити те, що характеризується певними предикатами (*метаболізм, репродукція і т. П.*), і потім вивести поведінку живих об'єктів з біологічних законів, в формулювання яких входять ці самі предикати. Щоб зрозуміти і пояснити більш складну поведінку живих істот, у тому числі їх **цілеспрямовану поведінку**, ми також звертаємося до специфічних понять і відповідним природним законам (тут ми навмисно вживаємо це поняття в найбільш загальному його значенні, щоб деяким нередукціоналістським чином охопити всі типи таких законів) .

Відповідно до такого зразку

- пояснення мета не **переслідується** як така, а просто **досягається**, будучи таким собі детермінованим природними законами результатом. На відміну від такого зразка **ціннісно-орієнтована** дія відбувається не в силу якогось закону, а в силу деякої зздалегідь наміченої мети; звичайно, така дія невільна від підпорядкування певним правилам, але самі ці правила, як легко можна бачити, вельми відрізняються від природних законів.
- Поставимо запитання: як може бути втілена в реальність якась "досконалість", наближення до ідеальної моделі, до того, що "**має бути**", таке інше. До того, що існує тільки в чий-небудь думці, в ході специфічно людської діяльності? Іноді можливо отримати деякі "конкретні моделі", які визнаються прекрасними наближеннями до пошукуваної досконалості і яким намагаються наслідувати. Але частіше формулюються певні правила, завдяки дотриманню яких може бути досягнутий хороший результат (це не виключає і одночасного створення згаданих моделей-зразків).

Однак,

- на відміну від пояснень на основі природних законів, такі правила вводяться якраз таким чином, щоб їх застосування вело **до досягнення вже відомої мети**; при цьому міркують приблизно так: "Якщо ви прагнете до даної мети, то ви повинні діяти так-то і так-то (тобто ви повинні дотримуватися певних правил)". Такого роду "практичний висновок" протилежний за змістом висновку, заснованому на звикористанні природних законів, коли міркують так: "Оскільки вихідні умови такі-то і такі-то, кінцевий результат дії - мета - повинен бути такий-то".
- Але це ще далеко не все: природні закони діють самі по собі, тоді як правила, за якими діють люди, застосовуються **інтенціонально** і можуть також **порушуватися** або зовсім **ігноруватися**. Тому можна сказати, що в той час як природні явища, до числа яких ми віднесемо і чисто цілеспрямовану поведінку, відбуваються відповідно до законів, **ціннісно-**орієнтована поведінка відбувається відповідно до правил, прийнятих суб'єктами дії (і це знову-таки підкреслює важливість інтенціональності).

6. НАУКИ І "ЯК ПОВИННО БУТИ"

- Сказаного вже, мабуть, досить, щоб зрозуміти: наука не може бути кращим засобом дослідження тих аспектів людського буття, які відносяться до того, "як повинно бути". Адже протягом майже всієї своєї історії ціннісна нейтральність науки вважалася її відмінною рисою, її чеснотою, яка рятує від упередженості і необ'єктивності. У наш час це твердження вже не вимовляють так категорично, маючи на увазі, звичайно, не те, що зміст науки, знання, яке вона видобуває, може залежати від прийнятих людьми цінностей, а просто ту обставину, що наукова діяльність ціннісно-орієнтована (як перш, так і зараз, і в майбутньому), т. е. направляється якимось свідомо-ціннісним вибором. Справи у такий спосіб, а не інакше, оскільки наукова діяльність - рід людської діяльності, і в цьому своєму статусі вона не може не орієнтуватися на цінності.
- Ця обставина і створює проблемну ситуацію, коли ми намагаємося визначити науковий статус "наук про людину". Справді, те, що ми можемо вивчати людини за допомогою фізики, хімії та фізіології, не беручи при цьому до уваги абсолютно ніяких цінностей, не викликає сумнівів (оскільки це означає, що ми розглядаємо людини всього лише як **певний** комплекс фізичних процесів, хімічних реакцій, як тварина, що володіє певними життєвими функціями); в той же час набагато проблематичніше те, що таким же чином можуть надходити науки, що адресуються до специфіки людини, до людини як такого. Напрошується висновок, що такі науки зобов'язані брати до уваги цінності і намагатися зрозуміти і пояснити людські дії на основі їх мотивації, а не на основі детерміністичних механізмів різного роду, як це занадто часто намагалися зробити. Саме тут, мабуть, ховається найбільш важлива відмінність між природничими науками та людинознавством (а не в приватних методологічних характеристиках цих областей). Зокрема, це означає, що в дослідженні людини повинен бути знову введений телеологічний підхід, вигнаний з науки кілька століть назад.

Підкреслимо:

- навіть коли цінності розглядаються як істотні елементи людської реальності, наука про людину повинна утримуватися від ціннісних суджень: це означає, що історик, соціолог, психолог повинні намагатися розкрити, які цінності цієї спільноти та даного індивіда направляють дані дії або є джерелом правил і норм їх здійснення. **Але самі ці вчені не повинні висловлюватися про такі цінності, критикувати або захищати їх, схвалювати або засуджувати людей, що діють відповідно до цих цінностями.**
- Інакше кажучи, проблема *обґрунтованості цінностей* навіть не стоїть перед науками про людину. Це суперечило б специфіці і структурі науки. Наука говорить про те, що дійсно має місце, які речі, як вони можуть бути або як вони не можуть бути, але вона нічого не говорить про те, що або які вони повинні бути, оскільки відповідь на подібні питання зажадала б би виходу за рамки емпіричного досвіду, єдиного джерела знань, що допускається наукою. Тому цінності розглядаються як щось таке, що може бути обґрунтовано емпірично або виведено з людської поведінки для того, щоб зрозуміти цю поведінку як інтенціональну, цілеспрямовану і побачити в цьому справді буттєву її характеристику.
- Таким чином, цінності вписуються в певну картину світу, і для цього не потрібно ніякого додаткового виправдання або вказівки на джерела, майже в тому ж сенсі, в якому Ньютон називав гравітацію вищою "причиною", що дозволяє пояснити природні явища, але для якої він не міг знайти причину її самої і не намагався цього зробити в рамках тієї науки, творцем якої він був.
-

7. ЧИМ ВЛАСНЕ ПОВИННА ЗАЙМАТИСЯ ФІЛОСОФІЯ?

Найбільше, чого можна вимагати від науки, - це дослідження людських дій як інтенціональної цілеспрямованої поведінки; ми вже бачили, однак, що до цього не зводиться їх ціннісна орієнтованість. Завдання філософії людини, що не протиставляла би себе, а доповнювала цей рівень дослідження, полягає в тому, щоб висвітлити цей інший простір, в якому то, "**як повинно бути**", є предпоставленим метою і тому - цінністю в повному розумінні.

Відзначимо, що всі добре відомі пояснення того, "як повинно бути", в термінах соціальних традицій, виховання, біологічної обумовленості або фізіологічних механізмів, психології несвідомого і т. п. є прикладами того, як, намагаючись захистити права науки, легко вступити в протиріччя з самим духом наукової методології, а зовсім не з прикладами того, як наука здатна пояснити цей рівень, справді. адже метод науки - це емпіричне дослідження і пояснення його даних, але аж ніяк не таке пояснення. при якому з досвідом поведуться як з ілюзією, застосовуючи до нього інтелектуальні конструкції, що не можуть бути перевірені, легко обходяться без причинних обґрунтувань.

Більш того, всі названі механізми здатні не більше ніж на вказівку деяких конкретних "форм", в яких виступає це саме "як повинно бути", але вони не можуть навіть вийти на той рівень, на якому це вимір людської дії має існуванням (наприклад, вони можуть допомогти нам зрозуміти, чому кровна помста вважається моральним обов'язком в деяких суспільствах, але вони не в змозі пояснити існування самого почуття морального обов'язку).

Коли цього не помічають, то повторюють помилку, вже одного разу розкриту в платонівському "Федоні", де Сократ підкреслює безглуздість міркування, за яким виходило б, що "причина" його добровільного приходу до в'язниці і того, що він залишається в ній як в'язень, полягає в русі його ніг **за допомогою м'язів і нервів** (наукове пояснення), тоді як справжньою причиною його поведінки є повага до законів поліса тобто, дія, виконана відповідно до деякої цінності).

Розгляд того, "як повинно бути",

- не тільки необхідна умова дослідження причинності в сфері людської діяльності, але також і умова вивчення деяких інших аспектів, глибоко характерних для людини. Ми не станемо тут докладно на цьому зупинятися, але лише коротко і без коментарів перерахуємо деякі з них. Почнемо з відповідальності і свободи. **Відповідальність** як одна з найбільш притаманних людській особистості рис, в тій же мірі, як внутрішня структура будь-якого людського співтовариства, є не чим іншим, як безпосереднім впливом того, "як повинно бути", на різні людські дії (і не випадково, що ті пояснення, які, по суті, відкидають те, "як повинно бути" під впливом сциєнтистського способу мислення, про який вже йшла мова вище, часто тягнуть за собою поширення тієї сумної безвідповідальності, якою пронизана наша сучасна життя). Що стосується свободи, то вона не тільки необхідно поєднується з тим, "як повинно бути" (адже це щось таке, що не відбувається і не триває саме по собі, з внутрішньої потреби, але інтенціонально вибирається і зміцнюється волею), а й взагалі втрачає сенс без останнього (якщо все або необхідно, або рівно можливо, свобода або неможлива, або дорівнює випадковості).
- Щоб продовжити приклади, ми могли б згадати всю проблематику, пов'язану з так званим "сенсом життя": протест проти несправедливості, проти безглуздості страждань, переживання болісних сумнівів при прийнятті життєво важливих рішень - все це ясно виражене внутрішнє неприйняття того, що "є", тому що цього "не повинно бути" (установка, що здається абсурдом з будь-якої можливої наукової точки зору), або якийсь драматичний пошук того, що "має бути" зроблено, щоб наше існування не втрачало свій сенс (у всякому разі, ми відчуваємо, що цей сенс був би дуже різний при виборі тієї чи іншої з можливих альтернатив).
- І, нарешті, згадаємо проблеми, пов'язані зі сферою людської гідності і прав людини, які настільки широко обговорювані сьогодні. Ці проблеми прямо і недвозначно підводять нас до сфери того, "як повинно бути", а тому марно "виправдовувати" ці проблеми за допомогою якоїсь "наукової" методології. Наукове дослідження (в широкому сенсі), звичайно, корисно для визначення конкретного "змісту" прав людини і для того, щоб знати, "як" ці права могли б здійснюватися, але воно не здатне розкрити їх як права по їх внутрішній суті.
-

8. КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ФІЛОСОФІЇ

- Наведених прикладів досить, щоб показати, як багато проблем і аспектів людського буття не можуть бути розглянуті крізь призму науки, але проте вимагають дослідження, а може бути, і рішення. Наука утримується від ціннісних суджень, але людям вони потрібні (оскільки вони повинні керуватися ними у всіх своїх власне "гуманістичних" діях). Науковий опис може об'єктивно і безпристрасно уявити весь спектр цілей, правил і норм, актуально існуючих в соціальному співтоваристві, але людині хотілося б знати, які з них "дійсно" значимі, тобто, чому слід дотримуватися одних і відкидати інші.

Наука

- може показати нам величезну різноманітність можливостей (і позначити найбільш ефективний шлях їх реалізації). Але вона не може нам допомогти якраз в тому, що найчастіше становить для нас найважливіше: як вирішити, **яку з можливостей нам слід спробувати здійснити**. Сучасний філософський підхід до людини виражається упевненістю в тому, що цей аспект і пов'язані з ним проблеми, як і інші, підлягають **раціональному дослідженню**, хоча і виходять за рамки того, що може дати наукове дослідження. Останнє перегукується з запереченням позитивістської і сциєнтистської тези про те, що все що не піддається аналізу за допомогою інструментарію науки повинно бути віднесено до сфери емоцій і ірраціональності.

